



Den norske Forfatterforening

Den norske Forfatterforening (DnF) organiserer skjønnlitterære forfattere som skriver for voksne. Formålet er å fremme norsk litteratur og ivareta norske forfatters interesser. Forfatterforeningen arbeider for forfatteres ytringsfrihet og at det skal finnes et mangfold av ytringer.

Foreningen ble etablert i 1893, og har 730 medlemmer.

Lesestrategien må gjelde hele livet. For at barn skal lese, må voksne lese. Og kanskje like mye som leselyst bør vi snakke om lesekultur. En lesekultur må skapes gjennom økt bevissthet og tid satt av til lesing. Verdiene vi har med oss er avgjørende for om vi velger å lese.

Skjønnlitteraturen kan dessuten være en avgjørende inngang til å diskutere vanskelige temaer i vår tid, og til å forstå ikke bare vårt eget liv men også andre. Det at litteraturen kan øve opp vår evne til innlevelse er også viktig å fremheve i en lesestrategi.

Forfatterforeningen vil nedenfor besvare spørsmål stilt i innspillsbrevet til leselyststrategien fra Kunnskapsdepartementet og Kultur- og likestillingsdepartementet.

1. Hva mener du/dere er de tre største utfordringene knyttet til lesing og leselyst?

- Skjønnlitteraturens plass i skolen og formidlingen av den
- Litteraturen i den digitale virkeligheten: Leseferdigheter, konsentrasjon og evne til langlesing/dybdelesing
- Klasseforskjeller

Forfatterforeningen vil peke på at en av de største utfordringene knytta til lesing og leselyst er hvis skjønnlitteraturen havner i periferien i skolen. Hvis formidlingen av skjønnlitteraturen primært er et verktøy for å kunne krysse av for læringsmål, da forsvinner litteraturens egenverdi som kilde til estetiske og litterære opplevelser – noe som har noe å si for leselysten. Skolen må være bærer av en lesekultur. Norskfaget bør ha hovedansvaret for å gi barn og unge meningsfulle møter med skjønnlitteraturen. Det er på skolen en kan nå alle elevene, uavhengig av bakgrunn.

I en studie fra 2020 har skoleforskerne [Ida Lodding Gabrielsen](#) og [Marte Blikstad-Balas](#) sett på hvilken litteratur som møter elevene i norskfaget, hvordan denne formidles og hva slags rolle skjønnlitteraturen spiller i norske klasserom. Forskerne hadde tilgang til 178 timers videoopptak fra norsktime i 47 forskjellige åttendeklasser, og fant at skjønnlitterære tekster

dukket opp i bare 72 av de 178 timene. Bare åtte av de timene som ble viet til skjønnlitterære tekster gikk med til litterære samtaler. I de øvrige timene ble skjønnlitteratur redusert til et verktøy for å oppnå andre læringsmål. I de 178 fant forskerne et begrenset og lite repertoar av skjønnlitteratur. Studien viste også at Læreboka har enorm definisjonsmakt, da så å si alle skjønnlitterære tekstene kommer fra en lærebok.

Læreplanen for Kunnskapsløftet som gjaldt fra 2006 endra måten litteratur ble benytta i norskfaget, ved blant annet at det ble gitt færre retningslinjer for hvordan opplæringen i norsk skulle organiseres og hva elevene skulle lese, enn tidligere, og det ble lagt mer uttalt vekt på ferdigheter og utøvelse av faglighet, i tillegg til at tekstbegrepet ble utvidet til å gjelde for eksempel spill, blogger og filmer (Hamre 2014). I Kunnskapsløftet 2020 er det nedfelt at Norskfaget skal være både et språkfag og et kulturfag. Skjønnlitteratur er nevnt bare en gang i det som er de seks kjerneelementene i læreplanen, og da som en delsetning under kjerneelementet Tekst i kontekst.

I den nåværende læreplanen skal antall kompetansemål være redusert fra forrige læreplan, men det er fortsatt et fokus på resultatorientering.

Et stort problem med økt resultatorientering er at skolen risikerer å konsentrere seg mest om det som skal måles. Det som er lettest å måle, blir da det som er viktigst å lære, noe som i neste omgang gjør at kunstfagene får mindre plass. I tillegg til selve kunstopplevelsen gir dessuten skjønnlitteratur barn og unge mulighet til å utvikle andre sider ved seg selv enn teorifagene gjør.

Forfattere på skolebesøk melder tilbake om lærere som ber dem tilpasse opplegget til det som står i læreplanen, slik at læreren i neste omgang kan kvittere ut at hun eller han har sørget for et opplegg som passer til det ene eller andre målet. Med all respekt for lærere, arbeidsmengden de har, de skiftende reformene de arbeider under, og målstyringen de blir underlagt: Hvis skjønnlitteratur reduseres til «ferdighetsoppnåelse i litterære virkemidler», har forfatterbesøket med skam å melde ikke lenger noe med kunst å gjøre, og det er vanskelig å se hvor det blir av kunstens egenart og egenverdi. Skolen bør være et sted som evner å bevare kunstens kompleksitet.

En kan gjerne lære om og få kjennskap til litterære virkemidler, og skjønnlitteratur kan selvfølgelig også brukes til å oppnå faglig utvikling i både norskfaget og andre fag. Men skjønnlitteraturen kan ikke reduseres til kun å være et middel.

Elevene må gis variert litteratur, og ikke tekster som søker å oppnå skolens mål om tverrfaglighet. Tverrfaglighet er vel og bra, men slik det praktiseres en del i dag og i norskfagets lesebøker, må skjønnlitterære tekster ofte vike for tekster som har som mål å lære barn om for eksempel levevilkår og Arkimedes' lov.

På enkelte barneskoler brukes fortsatt tjuer år gamle lesehefter med tekster som har som mål å øve opp leseferdighetene, men som vi vil påstå, reduserer leselysten, all den tid tekstene verken innehar kvalitet eller skjønnlitterære egenskaper som gjør teksten interessant å gå inn i.

Barn og unge må gis en skolehverdag hvor de kan oppleve det mangfoldet og refleksjonsrommet skjønnlitteraturen kan gi. De må gis anledning til å utvikle personlighet og skapende evner gjennom kunstfag i skolen, og de må få møte kunst og litteratur på kunstens og litteraturens egne premisser. Det vil bidra til leselyst og en bedre lesekultur.

Evnen til å bli i en tekst og lese den synes å være svekka. Det er viktig å erkjenne at det å lese et stykke tekst er et stykke arbeid, en kognitivt krevende aktivitet.

Det er selvfølgelig at barn må lese på både skjerm og papir. Men vi trenger mer kunnskap om hva lesing på skjerm og digitaliseringa har å si for lesing av litteratur og lengre tekster. En rekke forskningseksempler tilsier at ipadbruk kan svekke leseevnen, og at de som allerede har svake leseferdigheter, får enda dårligere leseferdigheter ved bruk av ipad i skolen.

I en studie som inkluderte alle elever i OECD-området, på tvers av 65 land, fant forskerne at elever som leste mye litteratur, gjennomgående hadde best leseforståelse – i hvert eneste land. Det er en veldokumentert sammenheng mellom god leseforståelse og å lese lange tekster, noe som fremdeles skjer først og fremst på papir.

Kulturen er dessuten preget av å gjøre flere ting samtidig, få mest mulig innhold, for eksempel lytte til bok mens du rydder. Lytting er noe annet enn lesing, men det synes å ha blitt underkommunisert i redselen for å snakke ned digital tilgang til litteraturen.

Kunstens frihet står også på spill når boka blir til en vare i oppmerksomhetsøkonomien og det snakkes om konsum og ikke litteraturens egenart.

Når vi snakker om at barn må begrense spill og tid foran skjerm, så er det ulikt fordelt hvor lett det er å gjøre dette. Familier med langvarig lavinntekt har kanskje en ipad, men de har i liten grad råd til å betale for alternative organiserte fritidsaktiviteter. Foreldre med ressursutfordringer, utfordrende jobber, lange arbeidsdager, og flere barn uten fritidsaktiviteter vil sannsynligvis kunne ha lettere for å si ja til at barnet sitter foran en skjerm.

Forskning viser også at det å bli lest for henger sammen med klasseforskjeller. I Fafo-rapporten *Går fattigdom i arv* fant forskerne at det var stor forskjell hva gjelder det å bli lest for. Langt over halvparten av etnisk norsk ungdom oppga at de ofte ble lest for før de startet på skolen, det samme gjaldt bare en av fem blant ungdom med migrasjonsbakgrunn. Det å bli lest for har betydning for språkutvikling og mestring av skolefaga. Og når forskjellene er så store, må i hvert fall bøkene være tilgjengelige der de trengs mest.

2. Hva vil være de tre viktigste målgruppene for strategien?

- Skoleelever
- Mennesker med leseutfordringer
- Voksne som har sluttet å lese

3. Hva bør de tre viktigste tiltakene i strategien være?

- Styrking av skolebibliotek og videreføring av innkjøpsordningen til skolebibliotek
- Meningsfulle møter med skjønnlitteraturen i skolen (Bl.a gjennom norskfaget og den kulturelle skolesekken)
- Litteraturpolitiske rammevilkår som legger til rette for forfatterøkonomien, og et mangfold av utgivelser og tilgjengeliggjøring og formidling av denne litteraturen

Norskfaget bør ha et hovedansvar for å gi barn og unge meningsfylte møter med skjønnlitteratur. Det må legges til rette for at elever møter et variert utvalg skjønnlitterære tekster og det må legges til rette for samtalene i møte med skjønnlitteraturen. Skolen må gjerne bruke skjønnlitterære forfattere i formidlingen av skjønnlitteratur.

Litteraturpolitikken må fortsatt og i utvidet grad legge til rette for at lesere i Norge skal ha et stort utvalg boktitler å velge mellom og også at bredden blir formidlet, slik at alle kan finne en bok både å kjenne seg igjen i, og ikke kjenne seg igjen i. Dessuten må politikken sikre rammebetingelser som får forfattere til å fortsette å skrive dikt, romaner, noveller, dramatikk og essays

Ifølge Joron Pihl, professor ved Høgskolen i Oslo og Akershus (nå OsloMet) er rik tilgang på litteratur avgjørende for elevenes lyst til å lese ([Pihl, Joron](#) «Multiplisitet, myndiggjøring, medborgerskap Inkludering gjennom bruk av biblioteket som læringsarena» HiOA rapport 2012 nr. 6. 57 s. Høgskolen i Oslo og Akershus). Nærhet til bøker og stor valgfrihet betyr noe og vekker lyst til å fortsette å lese og til å gå inn i den verden litteraturen tilbyr. Pihl peker på at et godt samarbeid mellom skolebibliotekar og lærere er avgjørende for å utvikle en kultur for lesning i skolen.

Mye tyder på at satsning på bibliotek fører til at bibliotek blir brukt, og at gamle og utdaterte lokaler og krypende budsjett har motsatt effekt.

Når biblioteket, det være seg skole- eller folkebiblioteket, kan bidra til at befolkningen får en god utdanning, virker det som om det er lett å verdsette for alle. Hvis utlånstallene er skyhøye, er det også lett å sette en verdi på biblioteket. Kan biblioteket bidra til at folk klarer seg i utdanningssystemet og i arbeidsmarkedet, er det ingen som protesterer på at det bevilges penger. Denne logikken fører imidlertid til at dersom politikerne mener befolkningen kan klare seg like bra i arbeidsmarkedet uten bibliotek, så er ikke biblioteket så viktig lenger. Bibliotekets verdi som sosial møteplass og det faktum at denne møteplassen er samlokalisert med en ganske stor boksamling, er det færre som snakker om. Men det er ikke likegyldig at folk møter hverandre nettopp i et bibliotek. Selv om ikke bøkene lånes av alle, gir samfunnet litteraturen plass og verdi gjennom boksamlinga. Dette er et sted hvor folk møtes uten at det stilles

spesielle krav til dem; det er gratis å gå inn, og ingen behøver å prestere noe. På biblioteket kan en bruke PC, delta på språk-kafé, et litteraturarrangement, møte venner eller bare sitte, eller lese. Bibliotekets betydning som møteplass er voksende. At det finnes bøker på denne møteplassen er også vesentlig. Biblioteket er en av de viktigste pilarene i demokratiet vårt, og for mange er skolebiblioteket og biblioteket det første stedet en eksponeres for mangfoldet av litteratur.

Det sies ofte at det er det samme hva folk leser, bare de leser. Noen ganger er det kanskje en sannhet i det, i hvert fall om en mener at det er viktigere at folk leser enn at de ikke leser. Ut fra et grunnsyn om at litteratur betyr noe og er med på å forme enkeltmennesker og samfunn, blir det likevel aldri helt irrelevant hva folk leser. Et levende og aktivt formidlende bibliotek hjelper lesere til å finne det de vil ha, og det de ikke vet de vil ha. Effekten av gode formidlere gjenfinnes imidlertid ikke alltid i besøkstall, utlånstall eller lesetester.

Det er enorme forskjeller i bibliotektilbudet rundt om i landet. Innkjøpsordningene sørger for oppdaterte boksamlinger i folkebibliotekene, og prosjekt- og utviklingsmidler fra Nasjonalbiblioteket, Fritt Ord eller Kulturrådet kan bidra til arrangementer for å formidle litteratur. Men mange biblioteker trenger først og fremst driftsmidler. Det er vanskelig å se for seg at bibliotektilbudet i de kommunene som er dårligst stilt, kan nå et anstendig nivå uten et større statlig løft, for eksempel som en øremerket opptrapping av bevilgningene til kommunenes bibliotekdrift.

God litteraturformidling, være seg i skolen eller på biblioteket, er døråpnere inn i litteraturen for både barn, unge og voksne. At både unge og voksne blir møtt med litterære opplevelser der de er, er helt avgjørende for lysten til å gå inn i litteraturens verden.

Det er viktig å styrke Den kulturelle skolesekken, og få flere forfatterbesøk i skolen!

Videre bør skolens læreplaner utarbeides slik at de inneholder flere krav til formidling og bruk av litteraturen i skolen, og ikke primært vektlegger måloppnåelse i fag.

Litteraturformidlere kan også virke som viktige forbilder og fremme en god lesekultur.

Det er helt fundamentalt for leselyst at det snakkes om litteraturen. Det vil si at det legges til rette for kritikk og anmeldelser og den dialogen som oppstår når bøker leses og formidles. Bøkene trenger å diskuteres, skrives og snakkes om, de trenger at noen sier noe om hva de kan bety. Samtalen om litteraturen er med på å gi den betydning. Samfunnet trenger en sammensatt og klok offentlig samtale om litteratur som både diskuterer det som foregår i litteraturen, og hvordan den eksisterer inn i og opp mot den konteksten den er skapt i og leses i. De mest opplagte kanalene for den litterære samtalen finnes i dags- og ukepressens anmeldelser, i de noe lengre tidsskriftartiklene og essayene, i de humanistiske fagene innenfor akademia og i litterære samtaler på seminarer, i biblioteker, litteraturhus og på festivaler. De fysiske møtene rundt litteratur er i vekst. Likevel står utfordringene i kø. For hvis den tradisjonelle kritikken i større og større grad presses over fra dagspresse til tidsskrifter og nettsider for spesielt interesserte, vil en svært liten del av befolkningen, altså leserne, kunne ta

inn over seg eller ta del i en offentlig litterær samtale. Den tenkning omkring litteratur, og informasjon om litteratur, den jevne leser da får møte, vil grovt sagt bli forlagenes baksidetekster og bokhandlernes anbefalinger. En fattigere offentlig samtale om litteratur vil også ha noe å si for hvilke bøker som selges, og med det hvilke forfattere som gis mulighet til å skrive, og hvilke bøker som kommer ut. Og i siste ende hvilket tilbud leseren får.

Det er et kulturpolitisk ansvar å sikre rom for sterke og mangefasettede offentlige samtaler om litteratur og lesing.

4. Har dere gode eksempler på hva som bidrar til leselyst?

- Skolebesøk fra forfattere.
- Gode formidlere
- Engasjerte norsklærere

Forfattere på besøk i skolen melder både om at litteraturinteressen blir vekket, og elevenes lyst til å skrive skjønnlitterære tekster.

Forfattere som holder kurs i skapende skriving i skolen, opplever ofte at de elevene læreren ikke forventer at skal skrive, likevel skriver. «Han får du ikke til å skrive», kan læreren si, men så overrasker nettopp den eleven med å skrive en litterær tekst. Lærer og elev kan oppleve at forfatteren har nye måter å sette i gang en tekst på. Forfatteren anerkjenner andre sider ved en tekst enn det lærer og elev er vant til. Dette kan igjen føre til at den eleven som sjelden får tekstene sine trukket fram, nå opplever det og får lyst til å fortsette og skrive. Forfattere som har vært på besøk i skolen, gir tilbakemeldinger om at skjønnlitteraturen, fortellingen og det å skrive ser ut til å vitalisere elevene, gir dem lyst til å diskutere og snakke om mellommenneskelige forhold, om seg selv og det samfunnet de lever i. Det igjen gir lyst til å gå inn i bøkens verden og lese.

5. Er det andre viktige områder vi må huske på?

- Søke å utjevne klasseforskjeller og ulikheter
- Ivareta kunstens egenbetydning og autonomi
- Vektlegge estetisk kompetanse i skolen: Det er i stor grad gjennom kunstfag at det brede grunnlaget for både å oppleve kunst og det å kunne være kreativ og oppfinnsom senere i livet legges. Likevel er det ingen tvil om at kunstfagene i liten grad anerkjennes på lik linje med de andre skolefagene. Skal elever få kvalifisert opplæring og et nødvendig møte med kunst i skolen, må det skje i den daglige undervisningen, i norskfaget, i de estetiske fagene samt gjennom Den kulturelle skolesekken og annen bruk av kunst og kunstnere i skolen. La ungene få lese, skrive, skape, tenke!

- Vektlegge og fremme lesekultur: Tidligere forlegger, Kari Spjeldnæs, nå forsker på lesing, vektlegger viktigheten av å legge til rette for en god og utbredt lesekultur, altså at motivasjon og mobilisering må til for at flere skal lese, og lese mer. Spjeldnæs vektlegger også at vaner og verdier mobiliserer vilje og skaper lesetid.
- Se på hvordan litteratur og lesing er vektlagt i utdanningen til lærere og pedagogutdannede, og i yrkesutøvelsen i barnehage og skole.

Forfatterforeningen viser for øvrig til felles innspillpunkter til leselyststrategien fra

Bokhandlerforeningen

Den norske bokklubben

Den norske Forleggerforening

Den norske Forfatterforening

Foreningen !les

Forfatterforbundet

Leser søker bok

Norske Barne- og Ungdomsbokforfattere

Norsk Barnebokinstitutt

Norsk Bibliotekforening

Norsk Forfattersentrum

Norsk Oversetterforening

Norsk faglitterær forfatter og oversetterforening Riksmålsforbundet